

De discipel in de zandbak

Colofon

ISBN: 978 94 6365 923 9

re druk 2026

© 2026, Moniek van der Meer

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

De discipel in de zandbak

Moniek van der Meer

Voor IJsbrand

Voorwoord

Zijn de herinneringen die jij hebt wel de waarheid? Is een herinnering niet simpelweg jouw waarheid? Een ander die exact hetzelfde meemaakt kan er namelijk een compleet ander verhaal op nahouden. Allebei waarheid vanuit een andere context. Zien we niet alles wat we ons denken te herinneren door de lens van ons eigen perspectief? Het waren gedachten die door me heen speelden terwijl er een verhaal bleef aankloppen bij mij.

Negeren kon ik het verhaal niet meer. De waargebeurde feiten die een bijzondere geschiedenis vertellen over een deel van Nederland stapelden zich op en vormden steeds meer een geheel.

Tijdens een avondwandeling door één van de vele Drentse velden zag ik de laaghangende mist verschijnen. Als 'witte wieven' - zoals de Drent zal zeggen - trokken ze naar me toe en het leek of ze mij omhulden met woorden die zouden blijven resoneren totdat het verhaal zou zijn gegoten in een boek. In dat ene heldere moment zag ik de schrijnende schoonheid en de diepe verhalen.

Drenthe is de provincie van geheimen en de prachtige, rauwe natuur. Het is het land van de stilzwijgende mensen, met een geschiedenis die zoveel dieper gaat dan we kunnen bevroeden. Die geschiedenis zit in mij en is overal om mij heen verweven. Het drama van Drenthe, maar ook de onmetelijke schoonheid ervan. Generaties mensen die onbewust aan elkaar doorgaven wat ze eigenlijk diep weg wilden stoppen.

Vanuit die wortels ontstond er een verhaal dat heel dicht bij me lag. Ongemakkelijk dichtbij. Maar of het de exacte

waarheid is? Dat weet ik niet. En als er mensen zijn die denken zich te herkennen: ik heb geschreven over fictieve personen. De verhaallijn is gebaseerd op waargebeurde feiten uit de Drentse geschiedenis. Alle verhalen in dit boek zouden echt gebeurd kunnen zijn.

Het schrijven was een intense reis. Een reis waarin ik ontzettend veel heb geschraapt, veel heb gehuild, maar ook veel heb gelachen om het kleine meisje Anniek, dat tijdens het schrijven constant met me meereisde. Zij is misschien wel mijn eigen innerlijk kind. Zij was steeds weer in staat om licht te laten schijnen op de verhalen.

Het heeft ervoor gezorgd dat ik uiteindelijk een diepe compassie ben gaan voelen voor mijn (voor)ouders, en dat is een bijzonder geschenk. De mensen van Drenthe. Mijn mensen.

Proloog

De afstand omhoog was te groot; hier kwam ze alleen nooit meer uit.

‘Anniek,’ fluisterde het in en om haar heen. ‘Als je je hart opent voor de natuur, open je je voor het wonder van het leven. Voor jezelf. Dat heb je zo nodig, klein mensje. Je bent hier zo alleen.’

Anniek hield haar adem in, ze begreep het niet. De angst snoerde haar keel dicht, maar toen ze opkeek naar het lichtende wezen smolt er iets van de kou weg. Het leek haar opoe wel. Een zachte bries streek door haar haren, als een vertrouwde hand.

‘Je hebt mij nodig,’ klonk de stem, zachter nu. ‘Vraag de wind, en ik zal er zijn.’

I

Waarom is ze zo stom geweest om gisteren nog krulspelden in haar haar te doen? Moedeloos kijkt Sofie in de handspiegel, die ze godzijdank nog heeft weten te vinden. Nu heeft ze zichzelf te pakken. De laatste speld zit muurvast op haar voorhoofd. In het kleine spiegeltje ziet ze dat het bovenste knoopje van haar blouse nog niet vastzit. Haar hoofd kleurt rood en beschaamt buigt ze haar hoofd. Met een trillende hand herstelt ze haar fout. Wat heb ik als een dag als deze aan ijdeltuiterij? Net alsof de anderen zitten te wachten op een bos krullen. Er wordt van mij verwacht dat ik mijn handen uit de mouwen steek. Vermanend kijkt ze zichzelf aan. Ze trekt nog eens langzaam aan het harige, klevrige monster. Achter haar staan de dozen die ze samen met Geert zorgvuldig heeft voorzien van een etiket hoog opgestapeld te wachten om ingeladen te worden. Wanhopig draait ze nog eens aan de speld. Het maakt het alleen maar erger.

‘Waar is een schaar?!’ schalt ze in het luchtledige. ‘Verdorie, waarom kan ik hier niets meer vinden?!’

De leeggeruimde kamer geeft geen antwoord. Het enige wat ze hoort is het onverstaanbare gebrabbel van haar jongste dochter, die enthousiast haar rammelaar heen en weer schudt. Door het raam ziet ze Geert samen met Anniek lopen over het zandpad. Hij wijst naar een wegschietende fazant. De blaadjes aan de bomen kleuren rood en geel en stralen in het ochtendlicht. Sofie ziet dat Anniek verheugd kijkt naar de prachtige vogel die voor haar uit over de weg fladdert. Ze zucht eens diep. ‘Ik lijk wel gek om zo hard te schreeuwen.’ Ze tikt tegen haar voorhoofd en trekt een lelijk gezicht in

het spiegeltje, dat ze nog steeds in haar hand geklemd heeft. Natuurlijk krijgt ze geen antwoord.

Ze ademt diep in en trekt met volle kracht aan de krulspeld. Het gevaarte laat los. Een gloeiende pijn straalt door haar hoofd. Toch slaakt ze een zucht van verlichting. Gepijnigd kijkt Sofie naar het stekelige roze rolletje in haar hand. Er zitten lange haren aan vastgekleefd. Tranen springen in haar ogen. Verwoed veegt ze over haar wangen. 'Ik heb het zo niet gewild,' kreunt ze.

Met een ruk keert ze zich om. Ze spant haar spieren en tilt een paar dozen richting de deur. Na de vijfde inspanning prijkt daar het etiket met 'Kleding Sofie'. Ze vouwt de doos open en trekt een haarband tussen de kleren weg. Deze knoopt ze om haar hoofd.

'Kijk, Antje, dit is misschien wel beter op een dag als vandaag.'

De kleine steekt haar handjes uit en Sofie pakt haar met een glimlach op. Ze loopt naar haar fiets en zet het kleine meisje voorop. Er dwarrelt een late vlinder om haar hoofd, alsof hij haar gedag wil zeggen. Over het pad komt met grote wolken stof eromheen een vrachtauto aangereden. Geert en Anniek lopen alweer haar kant op. Het beangstigt Sofie dat Anniek zo blij kijkt. Ze moest eens weten. Gelaten fietst ze richting haar man en haar oudste dochter.

'Ik ga alvast, dan kan ik nog even het laatste stukje schilderen.'

Geert knikt en tuurt in de richting van de stofwolk.

'Dat ga je niet missen,' lacht hij haar toe. Ze kijkt niet meer achterom; wat heeft het voor zin?

Er torent een grote grijze deur boven Annieks hoofd. Ze ziet alleen de openstaande deur, die haar uitnodigt om naar bin-

nen te komen. Het gegak van de overtrekkende ganzen overstemt haar gevoel van spanning. Ze wil naar binnen, maar de opstap is veel te hoog voor haar.

Haar witte vlechtjes vallen op haar rug. Ze steekt haar duim in haar mond. Hoe moet ik daar ooit inkomen?, vraagt ze zich af.

Om haar heen lopen twee mannen die, met veel gelach, de dozen in de wagen zetten. Ongeduldig blijft ze staan. Papa heeft gezegd dat ze in de vrachtauto mag. De dikke man in een blauwe overall, die strak om zijn buik zit, roept: 'Wil je meehelpen?!'

Anniek schudt met haar hoofd. 'Het mag niet van papa.' Verlegen kijkt ze naar de man. 'Papa zegt dat ik in de weg loop.'

De man lacht en pakt haar op. Met één beweging heeft hij haar op de bestuurdersstoel gezet. Er gaat een siddering van geluk door Anniek heen. In de verte schiet een ree weg. In het hoge gras hangen de spinnenwebben te glinsteren in het ochtendlicht. Maïs wordt in de wind gebogen. Anniek neemt een diepe teug lucht en moet hoesten. Met haar hand wrijft ze over het leer van de stoel en ze kijkt verlangend naar het stuur. Ze schuift wat dichterbij, maar moet toch gaan staan om met beide handen het stuur te kunnen omklemmen. Ze ziet haar vader met een grote doos het huis uitkomen. Zijn grote zwarte kuif is naar beneden gevallen. Af en toe blaast hij het haar uit zijn gezicht. Anniek zwaait opgetogen. Vader lacht terug en zet de doos in de laadbak.

'Nergens aankomen, Anniek!' roept haar vader, die nu zijn haar achterover strijkt terwijl hij recht in het gezicht van zijn dochter kijkt.

'Hoe zal het zijn in ons nieuwe huis? Ik ben zo nieuwsgierig.'

‘Nog even geduld, Anniek. We hebben bijna alles ingeladen.’

Ze probeert naar achter te leunen in de grote stoel en slaat haar armen over elkaar om haar opwindingsmeester te worden. Op het dashboard ligt een sleutel, en aan de spiegel hangt een hondje dat heen en weer beweegt. Ze moet zich bedwingen om verder nergens aan te komen. Het hoeft ook niet. Het uitzicht vanaf deze hoogte is zo mooi.

‘Dit is de laatste,’ hoort ze vanachter. Met een doffe dreun wordt de klep achter haar dichtgedaan.

De dikke man in de blauwe overall klimt in de wagen en zet haar met een lichte zwaai op de andere stoel. Hij draait het raam naar beneden en kijkt naar haar vader.

‘Het valt niet mee. Ik heb het met jullie te doen,’ zegt de man terwijl hij zijn blik op het huisje werpt.

Anniek ziet dat haar vader onbeholpen zijn handen in zijn zakken steekt en zijn schouders ophaalt.

‘Ach ja, ook wij moeten eraan geloven. Het heeft allemaal niets uitgemaakt.’

Anniek schuift ongeduldig op de grote stoel heen en weer. Wat valt er niet mee? Dit is het spannendste in haar hele leven. Ze popelt om het nieuwe huis te zien. De man draait het raam dicht en lacht naar haar.

‘Wil jij mijn rijder zijn?’

Anniek kijkt hem opgetogen aan. Dat wil ze wel, rijder zijn! Het woord klinkt als muziek in haar oren. Ze spreekt het woord zachtjes uit. Het voelt als een zoete aardbei op haar tong. Ze houdt van aardbeien uit de tuin. Aan de andere kant stapt de man met de rode overall in.

‘Schuif eens wat op, meisje, dan passen we er allemaal in.’

Anniek zit torenhoog ingeklemd tussen de verhuizers.

Een diep brommend geluid laat weten dat ze weg kunnen.

Tot haar grote schrik ziet ze haar vader nog buiten staan met een schep in de hand. Hij staat naar haar te zwaaien en is duidelijk niet van plan om in de vrachtwagen te stappen. Hij bukt zich en trekt een plant uit de grond. Dan wroet hij in de aarde en haalt er een dikke aardappel uit. Vader houdt de gele knol omhoog en steekt zijn duim de lucht in. Ze wil niet dat hij deze opsteekt. Hij moet mee. Ze wil niet alleen met deze vreemde mannen naar het huis in de stad.

‘Ik wil bij mijn papa blijven,’ huilt ze.

De grote verhuisauto zet zich onverbiddelijk in beweging richting het zandpad. Het enige wat ze kan doen, is heel hard zwaaien. Haar papa lacht naar haar en zwaait terug. Ze wil geen bijrijder meer zijn. Het woord voelt ineens gevaarlijk en scherp op haar tong.

Anniek kijkt angstig naar de grote man. Zijn handen heeft hij om het grote stuur geklemd. Zijn vingers zijn helemaal bruin. Hij ruikt niet zoals haar vader naar zaagsel en shag; hij ruikt naar zweet. Ze schuift wat ongemakkelijk opzij om niet tegen de andere man aan te komen.

‘Gaan we wel naar ons nieuwe huis?’ vraagt ze bibberend. Hoewel het helemaal niet koud is, trekt er een koude mist naar het hoofd van Anniek.

‘Hop, Marianneke, stroop in ’t kanneke,’ begint de dikke man te zingen. Ze kijkt hem verbaasd aan. Zo’n grote meneer met enorme handen aan een nog groter stuur die liedjes kent die zij ook kent. Ze vergeet dat haar papa nog in de tuin staat en zingt uit volle borst mee. Hij moet lachen, en Anniek lacht mee.

‘Ben je hier geboren?’ vraagt de zweterige man.

Anniek kijkt bedenkelijk.

‘Geboren worden weet je nooit zeker. Ik kan het niet weten.’

De man buldert van het lachen. Zijn dikke buik schudt heen en weer. Anniek snapt niet waarom hij zo moet lachen. Zij weet echt niet meer wanneer ze geboren is. Ze weet wel dat ze nu in een grote vrachtauto zit, tussen twee mannen met geelbruine vingers. Langs de ruiten vliegen mistwolken van opwaaiend stof. Door de zon is het zand stuifzand geworden.

‘En hoeveel jaar ben je?’ vraagt de dikke meneer.

‘Halfvier,’ zegt Anniek trots.

De man schudt nu bijna van zijn stoel af. De man in rood gniffelt en begint een shagje te draaien.

‘Dat is al heel oud, hoor. Morgen mag ik naar mijn nieuwe school.’

‘Ja, viereneenhalf is al heel oud,’ snikt de dikke man.

Anniek kijkt hem zwijgend aan, haalt haar schouders op en staart naar de weg. In de verte loopt een vrouw met een mand aan haar arm. Ze weet dat als ze erlangs rijden, de vrouw heel veel stof in haar ogen en kleren zal krijgen. Dat heeft ze maar al te vaak meegemaakt als er een auto langs haar over het zandpad rijdt. Ze ziet hoe de vrouw haar ogen beschermt en naar hen zwaait. Ze zwaait terug.

Zij gaat vandaag verhuizen, en dat is iets achterlaten. Ook het zand in je ogen als er iemand langsrijdt, heeft papa gezegd. Misschien is het wel net als met geboren worden. Je herinnert het je niet, en toch is het wel zo geweest. Zal ze over een tijd nog weten dat ze hier heeft gewoond? Bezorgd kijkt Anniek naar de weg. Ze wil niet dat haar papa achterblijft. Voor de zekerheid slaat ze de herinnering van haar vader met een grote aardappel in zijn hand diep in zich op.

Net iets harder dan de bedoeling steekt Geert de spade weer in de grond. Hij doorklieft een aardappel. Met een wild ge-

baar smijt hij de gehavende knol het land in. Iets voorzichtiger begint hij te woelen in de losse aarde. Een voor een haalt hij de gouden parels uit de grond en stopt ze in de kist. De laatste aardappelen van mijn eigen land, denkt hij. Verdrietig staart hij naar het kistje. Het lege huisje staat te stralen in het najaarszonnetje, alsof het wil zeggen: 'Vergeet mij niet.' Met een brok in de keel wandelt Geert voor de laatste keer naar zijn huis. Hij veegt zijn haar wat verder naar achter en klopt de aarde van zijn donkere broek.

'Ik hoef mijn laarzen niet meer uit te doen,' mompelt hij in het luchtledige, terwijl hij naar de pomp bij het aanrecht banjert. Hij wast zijn handen langdurig onder het koude grondwater. Een diepe zucht gaat door hem heen. Als een trage film speelt dat wat niet te voorkomen was weer voor zich af.

Het had wel oorlog geleden in het anders zo rustige dorp. De charismatische boer Koekoek had hen aangespoord om niet mee te gaan in de plannen van de hoge heren. 'Het is genoeg geweest met de onderdrukking van de Drenten en de boeren,' had hij gezegd tijdens de bijeenkomsten in het dorps-huis.

Uit zijn zak haalt Geert een pakje tabak. Hij rolt met ge-oefende vingers een sigaret. Er ligt nog een doosje lucifers op het aanrecht. Hij rammelt ermee en pakt er een houtje met een rood kopje uit. Met een snelle haal steekt hij het stokje aan. Hij kijkt naar het vuurtje dat oplicht.

'De fik erin!' hadden hij en zijn maten geroepen. Door het dorp hadden tientallen politiemannen te paard met karabijnen en gummiknuppels aan hun gordels gegaloppeerd. Het was een angstig gezicht geweest. Tegelijkertijd had het hem een enorme kick gegeven.

Het was die dag steenkoud geweest. In de middag waren Geert en zijn maten naar het huis van de Meyers getogen.

Bij de boerderij aangekomen, had hij nog net gezien hoe de familie werd afgevoerd in een politiebuisje. Hun hele huisraad had in het weiland gestaan.

Als een trage film speelt het zich weer af in zijn hoofd. Die arme vrouw met een kind op haar arm en een aantal in haar kielzog. Haar man had een arm om haar heengeslagen. Met gebogen hoofden waren ze gedwee in de politiebus gestapt, alles en iedereen tegen hun wil achterlatend.

Om de boerderij heen demonstreerden honderden mensen, die luidkeels in opstand kwamen tegen de uitzetting en de plannen van de regering. Minstens zoveel politiemannen te paard dreven hen weg van de boerderij. Deze mensen hadden, net als zovelen aangespoord door boer Koekoek, gewaagd de contributie aan het Landbouwschap te betalen.

Geert neemt een haal van zijn sigaret en wrijft licht gepijnigd over zijn kaak. Het duizelt hem even voor zijn ogen.

‘Goed geld verdienen over de ruggen van de boeren! En dat heet dan vooruitgang!’ had Boer Koekoek geroepen. De boeren en de dorpingen hadden zich gesterkt gevoeld door hem. Geert lacht schamper. Op het aanrecht ziet hij dat stukjes van het graniet aan het loslaten zijn. Hij pakt een klein steentje op en draait het rond tussen zijn vingers.

De hoge heren wilden dat ze het land gingen verkavelen voor een monocultuur en dat hun stallen werden uitgebreid. Het land moest bewerkt worden met machines. Ze werden gesommeerd om dure kunstmest te gebruiken in plaats van hun eigen mest en om nog meer van hun zuurverdiende geld af te staan aan het Landbouwschap.

Het steentje in zijn hand knijpt hij bijna doormidden. De woede borrelt opnieuw in hem op. Geert schraapt zijn keel en spuugt met een grote boog op de vloer. Met zijn laars schraapt hij over de stenen vloer om het speeksel te verdelen.

Hij en zijn maten hadden uitgerekend wat voor een gigantisch bedrag er moest worden geleend om al die machines te kopen. Je zou er nooit meer bovenop komen en voor eeuwig in de klem zitten. Boer Koekoek had gelijk: ze moesten wel in opstand komen. En dat hadden ze gedaan.

Geerts ademhaling is nu zo zwaar dat de echo terugkaatst in het lege huis. Waarom lieten ze ons niet gewoon met rust?, gaat er door hem heen. De meeste Drenten waren toch tevreden met hun kleine stukje land en hielden helemaal niet van inmenging. Hij sluit zijn ogen, die zwaar en vermoeid aanvoelen.

Er was iets bij hem geknapt toen hij het schrijnende tafereel van het gezin uit zijn dorp had gezien.

Een ongekende woede was in hem gaan borrelen, en niet alleen bij hem. Laaiend hadden hij en zijn maten sneeuw opgepakt en de ballen samengeknepen totdat ze keihard waren. Deze ijzige projectielen hadden ze naar de politie te paard gegooid.

‘Wij zijn de braven!’ hadden ze gescandeerd. ‘Weg met het Landbouwschap! Weg met de hoge heren! Weg met Den Haag! Geld verdienen over de rugen van de boeren. Ons niet gezien!’

En maar ijsballen gooien. Geert had de ballen nog eens extra aangestampt. Het was een sneeuwbalgevecht op leven en dood geweest.

De agenten op hun beurt waren in volle vaart naar hen toe gegaloppeerd. Het was Geert niet gelukt om zich uit de voeten te maken. Een stevige klap met de knuppel van een agent te paard had hem tegen de grond geslagen. Zijn gezicht had onder het bloed gezeten. Een voor een had hij zijn tanden eruit gespuugd.

Er verschijnt een glimlach op het gezicht van Geert.

Hoe pijnlijk dat moment ook was, er had een jonge vrouw gestaan. Hij opent zijn ogen. In de verte ziet hij een ree weg-schieten.

‘Gaaf het?’ had ze gevraagd. Die vraag had ze achterwege kunnen laten, want het was hartstikke duidelijk dat iemand van negentien niet zat te wachten op een kunstgebit. Hij had wat gemompeld terwijl zij hem haar zakdoek gaf. Hij had in haar ogen gekeken, net iets te lang, waardoor de pijn in zijn mond als sneeuw voor de zon verdween. Ze had een getailleerde groene wollen jas aan, die haar slanke middel nog mooier accentueerde. Op haar hoofd droeg ze een gehaakte muts in dezelfde kleur, met een mooi oranje randje eromheen. Eronder kwamen haar prachtige blonde krullen vandaan. Hij werd betoverd door haar blauwe ogen, die alleen maar bezorgdheid uitstraalden.

Ze was zo anders dan de andere meiden uit het dorp. Er ging iets mysterieus van haar uit. Zijn hart had een sprongetje gemaakt toen ze aanbood om met hem mee te lopen naar de dokter. Met haar zakdoek voor zijn mond waren ze naar het dorp gestrompeld. Expres had hij moeilijker gelopen, zodat zij hem kon ondersteunen. De dokter had hem onderzocht en gezegd dat er niet veel te doen was aan zijn kapotte kaak, en hem doorgestuurd naar de tandarts. Die op zijn beurt had de laatste losse tanden eruit getrokken. Wat een pijn, maar de schok van zijn aangezicht in de spiegel was erger geweest.

Voorzichtig strijkt hij langs zijn gezicht. Een gebaar dat hij sinds het protest vaker op de dag herhaalt om enige verlichting te geven aan zijn pijn en verbittering. Hij spuugt nogmaals op de vloer. Nu laat hij het liggen. Ik heb weer tanden, ook al moet ik ze 's avonds in een glas met water doen, denkt hij terwijl hij de peuk uitdrukt in de gootsteen.